

ներկութիւնը վաղուց կորցրել է իր ազդեցութիւնը, տեղի տալով նոր ուղղութիւններին, որոնք, նոյնքան իդէալատէր լինելով, որքան նարոյնիկութիւնը, աւելի ճիշտ գաղափար ունեն սակայն պատմութեան ընթացքի և յառաջադիմութեան գործօններին մասին:

«Օտարութեան մէջ»-ի հեղինակը փառաբանում, երկինք է հասցնում գիւղացիներին, և խօսք չի դառնում քաղաքը և քաղաքացիներին պախարակելու համար:

Գիւղացիներին միակ պակասութիւնը՝ տգիտութիւնն է. ուրիշ ոչ մի պակասութիւն չ'ունեն նրանք: «Իսկ քաղաքնու՝ Այնտեղ տիրում է կեղծութիւնը իր բոլոր զգուելի տեսակներով: Այնտեղ մոռացել են ճշմարիտ Աստծուն: Այնտեղ տիրում է փողապաշտութիւնը: Այնտեղ տիրում է նոր արծարծուած հեթանոսութիւնը, կռապաշտութիւնը: Այնտեղ այլևս Աստուած չը կայ. մարդիկ վաղուց երես են դարձրել նրանից, և պաշտում են մի նոր, ուրիշ աստծոյ—փողին»:

Այդպէս ուրեմն թող նղովուի քաղաքը, որի արդիւնքն է քաղաքակրթութիւնը, ինչպէս այդ երևում է թէ հայերէն, թէ եւրոպական (ցիվիլիզացիա) բառի ստուգաբանութիւնից: Թող նղովուի քաղաքը, որ լոյս է սփռում երջանիկ գիւղերում տիրող «խաւարի թագաւորութեան» մէջ, և կեցցէ գիւղը, որ այնքան յաճախ ներկայանում է իբր ստրկութեան բուն, ուր հարեւաւոր վզեր կռանում են մի փայտի առաջ, կեցցէ նահապետական կեանքը իր գայլ քրդերով և ոչխար «Ֆլայով», կեցցէ թմբուլը իր խաչադողներով, կեցցեն բոլոր գիւղացիք, ի բաց չ'առած և նրանց, որոնք շահասէր կրօնափոխութեան կարապետներ են հանդիսանում մեզնում:

Թող չը կարծուի, թէ ես հիացած եմ քաղաքներից և քաղաքացիներից: Ես միայն կարծում եմ, որ այն, ինչին այժմ ձգտում են մարդկութեան լաւագոյն ոյժերը, աւելի մեծ չափով կայ քաղաքներում, քան գիւղում, և իրականաւոր է գլխաւորապէս քաղաքացիների միջոցով, ինչպէս քաղաքացիների միջոցով է կատարուել այն բոլորը, որով այժմեան մարդկութիւնը տարբերւում է նախապատմական մարդկային նախնիներից:

Տ. Յ.

բայց զարմանալի յիշողութիւն ունի: Յիշում է, թէ ինքը ինչպէս էր ծծում մօր կաթը.

«Եւ յիշում եմ այն օրերը,
Երբ քունդ էի խանգարում,
Երբ քո կաթով լի ծծերը,
Բերնէս չէի արձակում»:

(«Մայրիկիս»)

Հեղինակը «Վշտահար սրտից» բղխած է անուանում իր ոտանաւորները, բայց ընթերցողը այդպիսի տպաւորութիւն չի ստանում նրանցից:

Կարող է պատահել, որ ընթերցողն է մեղաւոր, այսինքն այս դէպքում ես, որովհետեւ ուրիշ ընթերցողների հետ պ. Հախվերդեանի ոտանաւորների մասին չեմ խօսել և ընթերցող ասելով միմիայն ինձ եմ հասկանում:

Թող ուրիշները դատեն: Ահա նմուշներ «Վշտահար սրտի» զեղումներից:

«Այն խոստումդ կարծում էի
Կը կատարես — դու ազնիւ
Եւ լի յուսով պաշտում էի
Քո պատկերդ ամեն տիւ»:

.

«Այժմ ի դուր տեղը արտունջ՝
Գանգատում եմ ես անյոյս,
Է՛հ լաւ գիտես դու իմ մրմունջ,
Խորտակեցիր մի մեծ յոյս»:

(«Խորտակուած յոյսը»)

«Աղան դուրս եկաւ, բազմեց իր կողքում,
Նրա կինն էլ, իր փափուկ կողքին,
Կողքը սլացաւ շքեղ փողոցով,
Նրանց ծածկելու կեանքի խնջոյքում»:

(«Նմանութիւն»)

«Իմ դրօշն է ճշմարտութիւն,
Լինենք նրան հաստատուն՝
Կառաւարող ու պինդ պահող,
Թէկուզ թափուի իմ արիւն:
Թող մի մարդ էլ շատերի հետ,
Մաշուի, զոհուի պէս տապեա,
Ծշմարտութեան փշոտ ուղին,
Քաղցր է ինձ ու սիղաւէտ»:

Կարծես ազգային «հանճարեղ ղիւլազներդու» Գրիգոր Բալասանցի «Չգացմունքի» գոհարներէցը լինեն, այնպէս չէ:

Տ. Յ.

Ջերմ Ջերմ. ՆՈՐ ՅՆՈՐՔ, (պատմութիւն), ազատ թարգմ. ուսեր. Գ. Մ., Չահնազարեանց, 30 էր. գ. 5 կ. Չուշի, 1902 թ.

«Նոր ցնորքը» մի երգիծարանութիւն է սօցիալիստների գէմ:

Պատմութիւնը հերոսը մի երեկոյ ընթրում է «սօցիալիստների հասարակական ակումբում»: Ճոխ ընթրիքի ժամանակ լաւ կոնծում են և մեծ-մեծ խօսում «մարդկանց ապագայ հաւասարութեան և դրամադլիի հապարականացման մասին»:

Պատմութիւնը հերոսը տուն է վերադառնում այդ խօսակցութիւնների ազդեցութեան տակ և քնում ու երազ է տեսնում, թէ ինչպէս է աշխարհս կերպարանափոխուել սօցիալիստների չնորհիւ:

Բոլոր մարդիկ հաւասար են: Բոլոր մարդիկ ստիպուած են նոյն բանն ուտել, նոյն ժամին ճաշել, նոյն ժամին քնել և այլն և այլն: Մի խօսքով, բոլոր մարդիկ ձանձրալիութեան չափ նման են միմեանց և բոլորն էլ պետական իշխանութեան ըստրուկն են:

Մարդկանց նոյնիսկ թոյլ է տրուում տարբեր անուններ կրել: Նրանց զանազանում են թւահամարներով: Տղամարդկանց մէջքին զոյգ համարներ են զրուած, կանանց մէջքին՝ կենտ համարներ:

«Ինքնակամ լուացուելը խստիւ արգելուած է: Տէրութիւնը իր ձեռն է առել լուանալու գործը և դրա համար ունի որոշ գործակալներ, որոնք օրական երկու անգամ լուանում են իւրաքանչիւր մէկին»:

Մարդկանց ամեն կողմից հաւասարեցնելու համար տէրութիւնը կտրել է տալիս մեծ ոյժ կամ հասակ ունեցողների մի ձեռքը կամ ոտքը:

Եթէ մէկը շատ խելօք է, ուղեղի մի մասը գլխիցը հանում են:

Մարդկութիւնը անասունների մի նախիր է ներկայանում:

Ես չեմ կարգացել Ջերմ Ջերմի այդ գրութեանը, ուստի և չեմ կարող ասել, թէ «Նոր ցնորքի» մէջ պարունակուած հեղ-